

УДК 343.12

В.О. ГОРДІЄНКО, Харківський
національний університет внутрішніх справ

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ РАДИКАЛЬНО НАЛАШТОВАНИМИ ОСОБАМИ

Ключові слова: підрозділи карного розшуку, наукова розробленість, злочини проти власності, радикально налаштовані особи

Статистичні дані свідчать про збільшення вчинення загально кримінальної спрямованості злочинів, зокрема проти власності [1]. Водночас, вони вказують, що майже третину зі злочинів проти власності вчиняють радикально налаштовані особи та організації, які за останні декілька значно активізувалися. Разом із тим, враховуючи, що з метою побудови сучасної правової держави першочергового значення набувають проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а також протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій, можна резюмувати, що у контексті вказаного особливо актуальними стають питання стримування і обмеження злочинності, однією із важливих складових якої є протидії злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами.

Теорія і практика свідчить, що одним із дієвих і традиційних напрямів удосконалення протидії злочинам є покращення її теоретичного забезпечення, що досягається за допомогою приділення з боку науковців належної уваги [2, с.66].

Серед вітчизняних науковців у сфері ОРД в різних аспектах проблемам протидії злочинам проти власності приділяли увагу О.Ю. Анциферов, А.В. Баб'як, О.М. Бандурка, В.Я. Гор-

бачевський, С.М. Гусаров, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, В.В. Плукар, М.В. Стащак, В.В. Шендрік, О.О. Юхно та ін. Однак необхідно визнати, що вказані вчені в більшості випадків розглядали виокремлено питання протидії конкретному злочину, який входить до складу злочинів проти власності (крадіжки, грабежі, розбої, вимагання, шахрайства, збут майна, одержаного злочинним шляхом та ін.). Тобто, можна констатувати, що сьогодні виникла необхідність більш детального вивчення наукової розробленості питання протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами. Тому метою статті є визначення стану наукової розробленості питання протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами.

Зважаючи на предмет та мету статті, вважаємо доцільним розглянути наукові дослідження, згрупувавши їх за предметом дослідження.

Що стосується досліджень, які присвячені вивченню різних аспектів протидії злочинам проти власності, то, взагалі окреслене питання здебільшого вивчалось в залежності від конкретного виду злочинної діяльності. Так, у радянські часи науковці у сфері оперативно-розшукової діяльності доволі часто присвячували роботи вивченню різних аспектів організації та тактики протидії підрозділами карного розшуку крадіжкам окремих видів. М.М. Баранов, Д.В. Гребельський, С.С. Стюпічев приділили увагу щодо висвітлення питань, пов'язаних із: 1) кримінологічною характеристикою, причинами крадіжок особистого майна громадян і умовами, які їм сприяють; 2) організаційно-тактичними засадами виявлення осіб, які готують вчинення крадіжок; 3) організацією і тактикою попередження крадіжок державного та особистого майна громадян; 4) першочерговими слідчими діями

і оперативно-розшуковими заходами під час розкриття крадіжок державного та особистого майна громадян; 5) подальшими заходами щодо розкриття крадіжок державного і особистого майна громадян; 6) особливостями проведення окремих слідчих дій під час розслідування крадіжок державного і особистого майна громадян [3–5].

Водночас, аналогічним питанням були присвячені й дослідження В.Г. Боброва, А.І. Гурова, О.Ф. Кобзаря та С.А. Смирнова, які вивчали такі аспекти, як: 1) основні елементи криміналістичної характеристики кишенькових крадіжок; 2) особу кишенькового злодія і особливості його злочинної поведінки в аспекті вивчення оперативно-розшукової характеристики; 3) причини і умови, які сприяють вчиненню кишенькових крадіжок та заходи щодо їх попередження; 4) організацію і тактику роботи оперативно-пошукових груп щодо виявлення і попередження кишенькових крадіжок; 5) особливості особистого пошуку під час виявлення і затримання кишенькових злодіїв; 6) особливості розслідування кишенькових крадіжок; 7) профілактичну діяльність при розслідуванні кишенькових крадіжок [6–7].

Однак, враховуючи суспільно-політичні зміни, що відбулись, а також відмову від соціалістично-планової побудови економіки та перехід до ринкової, можна констатувати, що сьогодні більшість із положень досліджень вказаних вчених втратили свою актуальність.

Серед вітчизняних вчених питання протидії злочинам, передбачених статтею 185 Кримінального кодексу України (КК) посідає провідне місце. Так, наприклад, крадіжкам, що вчиняються із поєднанням проникнення до приміщень або житла громадян, присвятили свої роботи О.М. Асадчих, І.А. Батаєв, О.О. Ганжа, О.А. Гапон, М.О. Пестрецов і В.С. Фещук. Вказані роботи стосувались: 1) протидії крадіжкам особистого майна громадян із дачних будинків [8]; 2) протидії квартирним крадіжкам в умовах великого міста [9, с.6–7]; 3) протидії підрозділами карного розшуку злочинним посяганням на помешкання

громадян [10]; 4) протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян [11]; 5) оперативно-розшукового і криміналістичного забезпечення процесу розслідування крадіжок із квартир громадян, яке було проведено українськими та російськими вченими [12–14].

Аналізуючи положення вказаних робіт, можна резюмувати, що з огляду на тему даної статті серед положень робіт зазначених вчених становлять інтерес тільки окремі аспекти (тактика та організація здійснення оперативно-розшукової діяльності направленої на окремий різновид злочинів проти власності), оскільки до цього часу в наукових працях ще глибоко не вивчалось питання протидії зазначеному виду злочину, які вчиняються радикально налаштованими особами.

Тому, не можна оминати увагою злочини, передбачені ст.185 КК України, що вчиняються на залізничному транспорті. Так, вказані питання були об'єктом дослідження таких вчених, як О.В. Вишня, М.В. Капустіна, П.О. Кудлай, П.Я. Мінки, О.П.Снегірьов та О.О. Юхно. Однак, зіставляючи всі вказані дослідження із обраною нами проблематикою, можна констатувати, що предмет даної праці значно відрізняється від наявних.

Що стосується інших видів злочинів проти власності, то наступну групу, на нашу думку, можна виділити за метою дослідження – протидія грабежам та розбоям. Так, дослідженню різних аспектів питання протидії вказаним злочинам були присвячені роботи таких вчених, як: В.С. Батиргарєєвої, Г.М. Бірюкова, О.В. Головкина, Л.М. Демидова, В.П. Колонюка, М.В. Корнієнка, В.І. Кукліна, В.А. Лукашова, В.І. Литвиненка, В.І. Оперука, В.А. Пашковського, В.В. Плукаря, І.В. Сервєцького, В.О. Сілюкова, Б.П. Смагоринського, М.М. Спірова, С.С. Степичева, В.І. Тіхоненко, Г.О. Чорного, Г.В. Щербакова, Б.В. Щура та ін.

Водночас відмітимо, що за часів незалежності України з'явилась тенденція вивчати

вказані види злочинів (грабежі та розбої) під кутом зору вчинення їх в більшості випадків організованими групами та злочинними організаціями. Враховуючи, що емпіричні дані свідчать про те, що радикально налаштовані особи також більшу частину злочинів проти власності вчинюють групами осіб або навіть організаціями, то, на нашу думку, праці наведеної групи вчених доцільно розглянути більш детально. Так, серед вітчизняних вчених питаннями протидії грабежам та розбоям були присвячені роботи Г.М. Бірюкова, К.В. Драчової, М.В. Корнієнка, А.Г. Лісового, І.Й. Мисловського, Д.Й. Никифорчука, В.І. Сілюкова, І.В. Сервецького, В.І. Оперука, В.В. Плукара, В.Г. Телійчука та ін.

Разом із цим відмітимо, що у вказаних роботах висвітлювались питання щодо протидії грабежам і розбоям, а також злочинам, вчинених із застосуванням зброї організованими злочинними угрупованнями, однак у жодній не розглядалися особливості вказаного процесу у випадку вчинення їх таким специфічним суб'єктом, як радикально налаштовані особи.

Водночас, дані свідчать, що четверту частину від усіх злочинів проти власності, що вчиняють радикально налаштовані особи, становлять вимагання. Однак, аналізуючи наявні наукові дослідження (у сфері кримінального права (Е.А. Елец, С.В. Дьоменко, В.А. Клименко, Д.В. Циганок), кримінології (М. Г. Колодяжний, В.Н. Сафонов), криміналістичної (М.Х. Валеев, М.В. Джига, В.В. Лисенко, В.М. Мельничок, Г.С. Орлов, Д.А. Поліщук, Р.М. Шехавцов) та в сфері оперативно-розшукової діяльності (монографічні дослідження І.О. Крепакова, С.І. Ніколаюка, Т. Г. Утмелідзе), можна дійти висновку, що всі вони, по-перше, виконані на підставі недіючого сьогодні кримінального процесуального законодавства; по-друге, у перелічених дослідженнях об'єктом наукового вивчення не були радикально налаштовані особи.

До четвертої групи можна віднести робо-

ти, присвячені різним аспектам протидії такому виду злочинам проти власності, як шахрайство. У сфері оперативно-розшукової діяльності, на дисертаційному рівні лише Я.В. Стрелюком досліджувалось питання протидії підрозділами карного розшуку вказаному виду злочину. До здобутків вказаної праці слід віднести наступні положення: 1) визначення поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової протидії підрозділами карного розшуку шахрайствам», під яким запропоновано розуміти діяльність, направлену на безперервний збір, узагальнення, аналіз, оцінку та систематизацію інформації, що може бути використана з метою виявлення, попередження та оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування кримінального провадження даного виду злочинів; 2) виокремлення тактичних особливостей здійснення оперативно-розшукових заходів підрозділами карного розшуку ОВС України під час протидії шахрайствам; 3) визначення особливостей тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами карного розшуку ОВС України під час досудового розслідування шахрайства; 4) виокремлення шляхів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії підрозділами карного розшуку шахрайствам; 5) надання рекомендацій наукового та прикладного характеру щодо шляхів покращання зовнішньої взаємодії підрозділів карного розшуку ОВС України під час оперативно-розшукової протидії шахрайствам [15, с.3].

Водночас, Я.В. Стрелюк не вивчав питання протидії підрозділами шахрайствам, які вчиняються радикально налаштованими особами, оскільки це не входило до предмету його дослідження.

Останню групу досліджень, в яких розглядалися питання протидії злочинам проти власності, становлять роботи тих вчених, які присвятили протидії придбанням, отриманням,

зберіганню або збуту майна, одержаного злочинним шляхом, зокрема: С.А. Акімова, І.А. Архіпової, А.А. Бажина, В.А. Батенєва, В.О. Біляєва, Д.А. Бражнікова, Т.А. Вінакової, В.І. Давидова, О.О. Зуєва, С.В. Ігнатова, В.А. Ільчова, О.Н. Крапивіної, А.А. Лискіна, В.Ф. Луговика, Л.А. Мазур, А.Є. Міліна, Б.Я. Нагіленка, В.Е. Резунова, Н.В. Репіної, В.Г. Самойлова, В.В. Сергєєва, Л.І. Серебренникової, П.В. Сидоренка, Л.В. Семилетової, В.Б. Стукаліна, В.С. Фещука, О.С. Чернишова та Н.Н. Шардуби. В дослідження вказаних вчених здебільшого розглядалися такі питання, як: 1) визначення кримінально-правової, криміналістичної, кримінально-процесуальної, оперативно-розшукової характеристики протиправного діяння, передбаченого статтею 198 КК України; 2) особливості виявлення первинної оперативно-розшукової інформації про злочини, пов'язані із придбанням, отриманням, зберіганням або збутом майна, одержаного злочинним шляхом; 3) особливості тактики та організації протидії підрозділами карного розшуку придбання, отримання, зберігання або збуту майна, одержаного злочинним шляхом.

Однак, слід відмітити, що жодний з вище вказаних вчених не розглядав питання протидії підрозділами карного розшуку придбання, отримання, зберігання або збуту майна, одержаного злочинним шляхом, які вчиняються радикально налаштованими особами.

Окрему уваги серед досліджень, які були присвячені протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, варто приділити кандидатській дисертації О.Ю. Анциферова на тему «Оперативно-розшукова протидія підрозділами карного злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції» [16].

Що стосується досліджень, у яких фрагментарно вивчалися різні аспекти протидії злочинам, які вчиняються на ґрунті екстремістської, терористичної спрямованості, а також вчинені етнічними групами, то окремої уваги

заслужують дисертаційні дослідження: 1) П.С. Герасима на тему: «Протидія злочинам, вчиненим на ґрунті расової чи національної нетерпимості: криміналістичний та оперативно-розшуковий аспекти»; 2) М.О. Гелемей на тему: «Протидія оперативними підрозділами ОВС України молодіжному екстремізму»; 3) Е.В. Федосова на тему: «Організація і тактика боротьби оперативних підрозділів МВС України із кримінальним екстремізмом»; 4) І.С. Стіхарної на тему: «Основи протидії етнічним організованим злочинним групам криміналістичними та оперативно-розшуковими засобами».

Аналізуючи матеріали вказаних досліджень, можна констатувати, що серед їх положень для нашого дослідження становить інтерес використання негласних позаштатних працівників серед груп та організацій з певним світоглядом, організації та тактики оперативної розробки осіб, які входять до терористичних, екстремістських та етнічних злочинних груп. Разом із цим, відмітимо, що жодним вченим не вивчалось питання протидії злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами.

Підсумовуючи, можна констатувати, що сьогодні, враховуючи реалії суспільно-політичної, економічної ситуації в державі, динаміки збільшення злочинів проти власності, виникла нагальна необхідність наукової розробки основних положень протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняють радикально налаштовані особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
2. Ганжа А. А. Науковий генезис проблеми протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих злочинних груп, які готують вчинення крадіжок із квар-

тир громадян / Ганжа А. А. // Право і безпека. – 2013. – № 3 (50). – С. 65–67.

3. Баранов Н. Н. Предупреждение и раскрытие краж личного имущества граждан : учебное пособие / Н. Н. Баранов. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1970. – 120 с.

4. Баранов Н. Н. Предотвращение и раскрытие краж государственного и общественно-го имущества : учеб. пособие / Н. Н. Баранов, Д.В. Гребельский. – М. : НИИМ МООП РСФСР, 1963. – 88 с.

5. Баранов Н. Н. Расследование краж личного имущества : учебное пособие / Н. Н. Баранов. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1977. – 96 с.

6. Бобырев В. В. Организация и тактика деятельности аппаратов уголовного розыска по предупреждению и раскрытию краж грузов на железнодорожном транспорте : учебное пособие / В. В. Бобырев. – Омск : ОВШМ МВД СССР, 1988. – 88 с.

7. Кобзар О. Ф. Основы выявления та розслідування кишенькових крадіжок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О. Ф. Кобзар. – Одеса, 2006. – 20 с.

8. Асадчих О. М. Протидія крадіжкам особистого майна громадян із дачних будинків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. М. Асадчих. – К., 2013. – 18 с.

9. Гапон О. А. Організація і тактика розкриття квартирних крадіжок у великих містах: дис. ... кандидата юрид. наук : 21.07.04 / Гапон Олександр Андрійович. – Х., 2002. – 281 с.

10. Пестрецов М. О. Протидія підрозділів карного розшуку злочинним посяганням на помешкання громадян : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М. О. Пестрецов. – К., 2013. – 18 с.

11. Ганжа О.О. Протидія оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Ганжа Олександр Олександрович. – Х., 2014. – 225 с.

12. Зарубей В. В. Організація і тактика розкриття та розслідування квартирних крадіжок, вчинених іноземцями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. В. Зарубей. – К., 2005. – 17 с.

13. Батаев И. А. Оперативно-розыскное и криминалистическое обеспечение процесса расследования краж из квартир граждан : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности» / И. А. Батаев. – Ижевск, 1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/operativno-rozysknoe-i-kriminalisticheskoe-obespechenie-protsesssa-rassledovaniya-krazh-iz-kv>.

14. Фещук В. С. Оперативно-розыскное обеспечение раскрытия квартирных краж : автореф. дис. на соискание ученой. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В. С. Фещук. – Спб., 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/operativno-rozysknoe-obespechenie-raskrytiya-kvartirnykh-krazh-na-materialakh-guvd-sankt-pet>.

15. Стрелюк Я.В. Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Стрелюк Ян Володимирович. – Харків, 2015. – 251 с.

16. Анциферов О.Ю. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти власності, що вчиняються в районі проведення АТО: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність» / О. Ю. Анциферов. – Х., 2015. – 20 с.

Гордієнко В. О. Стан наукової розробленості протидії злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами / В. О. Гордієнко // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 60–65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_11.pdf

Зроблено спробу дослідити стан наукової розробленості питання протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами. Вивчаються та аналізуються наукові дослідження, в яких вивчались питання протидії злочинам проти власності взагалі та злочинам, що вчиняються етнічними, ксенофобними та терористичними організаціями. Констатовано, що на сьогодні відсутнє комплексне монографічне дослідження теоретично-прикладних засад протидії злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами.

Гордиенко В.О. Состояние научной разработанности противодействия преступлениям против собственности, совершаемых радикально настроенными лицами

Предпринята попытка исследовать состояние научной разработанности вопросы противодействия подразделениями уголовного розыска преступлений против собственности, совершаемых радикально настроенными лицами. Изучаются и анализируются научные исследования, в которых изучались вопросы противодействия преступлениям против собственности вообще и преступлений, совершаемых этническими, ксенофобии и террористическими организациями. Констатировано, что на сегодня отсутствует комплексное монографическое исследование, теоретико-прикладных основ противодействия преступлениям против собственности, совершаемых радикально настроенными лицами.

Gordienko V.O. The State of Scientific Elaboration of Counteraction to Crimes against Property Committed By Radicalized Individuals

An attempt was made to investigate the state of scientific elaboration issues of combating divisions Criminal Investigation of crimes against property committed by radicalized individuals. Studied and analyzed scientific studies that studied the problems of counteraction to crimes against property in general and the crimes committed by ethnic, racial discrimination, xenophobia and terrorist organizations. It was stated that at present there is no comprehensive monographic study, theoretical and applied bases of counteraction to crimes against property committed by radicalized individuals.